

WPŁYW SZTUK WALKI NA OSOBOWOŚĆ OSÓB TRENUJĄCYCH

Osobowość jest niezwykle złożonym i trudnym do zdefiniowania zespołem cech; w zależności od koncepcji psychologicznej była ona różnie rozumiana. Teorie psychodynamiczne, behawioralne, humanistyczne czy kognitywne akcentowały rozmaite determinanty i elementy struktury osobowości koncentrując się na rozwojowych, emocjonalnych, poznawczych lub społecznych aspektach tego zjawiska¹. Niemniej jednak wszystkie te koncepcje bazują na wspólnym założeniu, iż jednostki różnią się między sobą pod względem osobowości, tak samo jak pod względem innych właściwości psychicznych, a osobowość zdeterminowana jest biologicznie i środowiskowo. Osobowość może być ujmowana, jako zespół psychicznych właściwości jednostki, wyrażający się w charakterystycznych dla niej wzorach zachowań². Lawrence A. Pervin i Olivier P. John zwracają uwagę na regularność czy powtarzalność zachowań, dzięki czemu możliwe jest odróżnianie ludzi między sobą, a jednocześnie przewidywanie ich zachowań. Zgodnie z ich definicją, „osobowość to te charakterystyki osoby, które wyjaśniają spójny wzorzec uczuć, myślenia i zachowania”³. Jednocześnie wysoka spójność może być wyznacznikiem „dobrej” czy „zdrowej” osobowości. Jan Strelau⁴ twierdzi, że osobowość w węższym znaczeniu, to ośrodkowy układ regulacji i integracji czynności, składający się ze schematów poznawczych, czynnościowych i motywacji. W szerszym znaczeniu stanowi ona zespół istotnych i względnie trwałych cech składających

¹ A. Gałdowa [red.] (1999), *Klasyczne i współczesne koncepcje osobowości*, Kraków.

² S.E. Hampson, A.M. Colman [red.] (2000), *Psychologia różnic indywidualnych*, Poznań.

³ L.A. Pervin, O.P. John (2002), *Osobowość. Teoria i badania*, Kraków.

⁴ J. Strelau (1985), *Temperament, osobowość, działanie*, Warszawa.

się na charakterystykę jednostki i określający swoisty dla niej sposób zachowania. Na podstawie analizy czynnikowej, badań międzykulturowych oraz korelacji z innymi skalami osobowości dowiedziono, że pięcioczynnikowy model osobowości stanowi najbardziej adekwatną i uniwersalną reprezentację wymiarów osobowości człowieka⁵.

Neurotyczność odzwierciedla stopień emocjonalnego nie zrównoważenia, przejawiający się tendencją do częstego i intensywnego przeżywania stresu psychologicznego i negatywnych emocji. Neurotyk często doświadcza stresu, strachu, lęku, gniewu, agresywnej wrogości, poczucia winy i depresji, jest impulsywny, nadwrażliwy i nieśmiały.

Ekstrawersja odnosi się do dobrych relacji interpersonalnych, dużej aktywności i energii oraz częstego doświadczania pozytywnych emocji. Ekstrawertyka charakteryzuje wysokie natężenie towarzyskości, serdeczności, asertywności, aktywności, poszukiwanie doznań i pozytywnych emocji. Ugodowość określa ogólnie pozytywne nastawienie do ludzi, skłonność do brania pod uwagę dobra innych i wysoki poziom zaufania. Sumiennosc jest związana z tendencją do wytrwałości i wysoką motywacją osiągnięć. Osoba sumienna wykazuje się dużą pracowitością, samodyscypliną, rozważą, poczuciem obowiązku, skłonnością do porządku, organizowania i planowania⁶.

Badania osobowości prowadzone są również w kontekście aktywności fizycznej, część badaczy analizuje osobowość jako wyznacznik sukcesu sportowego, poszukując zespołu cech gwarantującego uzyskiwanie wysokich wyników w sporcie. Inne podejście prezentują zwolennicy sportów i sztuk walki podkreślając znaczący wpływ tych specyficznych form aktywności w kontekście wychowania i rozwoju pożądanych cech osobowości. Należy zwrócić uwagę na to, że cechy osobowości rozwijają się przez całe życie i podlegają zmianom wynikającym z wpływu środowiska, rozwoju zdolności poznawczych, inteligencji, postaw, zainteresowań i systemu wartości⁷

Budo, jako droga powstrzymania agresji, uczy technik walki, ale zwłaszcza doskonalili wielostronnie osobowość człowieka. Poprzez ciężki, długoletni trening, przestrzeganie zasad etycznych i pokonywanie własnych słabości adept stopniowo dochodzi do mistrzostwa – jednocześnie w sztuce walki i człowieczeństwie. Humanistyczna teoria sztuk walki ujmuje człowieka całościowo,

⁵ L.A. Pervin, O.P. John (2002), dz. cyt.

⁶ A. Rogowska, B. Wojciechowska-Maszkowska, D. Borzucka (2015), *Osobowość studentów wychowania fizycznego w kontekście roli trenera i wychowawcy*. W: J. Kostorz, A. Rogowska [red.], *Osobowość trenera i wychowawcy w kulturze fizycznej*, Opole: 47-63.

⁷ J. Gracz (1988), *Psychospołeczne uwarunkowania aktywności sportowej człowieka*, Poznań.

w jego cielesnej i duchowej rzeczywistości. Droga *karate* lub np. *judo* jest w tej perspektywie drogą moralną jednostkowego i społecznego samodoskonalenia, oraz systemem edukacyjnym⁸, co nie wyklucza udziału w rywalizacji sportowej, traktowanej jako sprawdzian poziomu wytrenowania.

Sztuki walki bywają wykorzystywane dla celów wychowawczych, jak dotyczy to niektórych systemów edukacyjnych sztuk walki i pedagogiki holistycznej⁹. Drogi *budo* są nawet bardziej nastawione na kształtowanie indywidualnych charakterów i prospołecznych osobowości, niż nauczanie jedynie technik walki. Deklaratywnie, ideologie większości szkół i organizacji sztuk walki ukazują „drogi wojowników”, jako drogi nieagresji¹⁰ i szlachetnych zasad¹¹. Czy jednak rzeczywistość potwierdza funkcjonowanie owych szlachetnych idei w praktyce?

Celem pracy jest prezentacja opinii o sportach i sztukach walki oraz wyników badań dotyczących najbardziej charakterystycznych aspektów walki wręcz w kontekście rozwoju osobowości.

⁸ W.J. Cynarski (2002), *Budō as way of personal development*, „Człowiek i Ruch/Human Movement”, 2: 5-12; Tenże (2006), *Budo-wanie osobowości. O pedagogicznych aspektach teorii sztuk i dróg walki*, „Ido – Ruch dla Kultury/Movement for Culture”, VI: 314-320.

⁹ E. Jaskólski (2000), *Rozwój osobowości i dyspozycyjności ciała w procesie pedagogicznego wykorzystania zasad budō*, W: R.M. Kalina, W. Jagiełło [red.], *Wychowawcze i utylitarne aspekty sportów walki*, Warszawa: 9-13; W.J. Cynarski (2002), dz. cyt.; Tenże (2006), dz. cyt.; Z. Reguli, M. Vit (2009), *Kalokagatia from Aikido point of view*. W: W.J. Cynarski [red.], *Martial Arts and Combat Sports – Humanistic Outlook*, Rzeszów: 62-68; A. Szyszko-Bohusz (2007), *The problem of the proper ethical and social preparation of teachers and participants of combat sports and martial arts in the contemporary epoch of globalisation, science and technology*, „Ido Ruch dla Kultury/Movement for Culture”, 7: 38-40; Tenże (2009), *Holistic Pedagogy and Theory of Genetic Immortality related to combat sports and Martial arts in the contemporary epoch of globalisation, science and technology*. W: W.J. Cynarski [red.], dz. cyt.: 62-68.

¹⁰ S. Tokarski (1989), *Sztuki walki. Ruchowe formy ekspresji filozofii Wschodu*, Szczecin; K. Obodyński, W.J. Cynarski (2003), *The ascetic pattern of the body culture in the Japanese ways of non-aggression*, W: J. Kosiewicz, K. Obodyński [red.], *Sport in the Mirror of the Values*, Rzeszów: 131-141; W.J. Cynarski (2006), *Recepcja i internalizacja etosu dalekowschodnich sztuk walki przez osoby ćwiczące*, Rzeszów; Tenże (2013), *General reflections about the philosophy of martial arts*, „Ido Movement for Culture. Journal of Martial Arts Anthropology”, 13(3): 1-6.

¹¹ M. Oyama (1979), *The Kyokushin Way. Mas. Oyama's Karate Philosophy*, Tokyo; T. Ambroży, T. Piwowarski (2008), *Modernity, tradition and security as the versatility aspects of All Style Karate*, „Ido – Ruch dla Kultury/Movement for Culture”, 8: 86-95; H.Z. Zeng, W.J. Cynarski, L. Xie (2013), *Martial Arts Anthropology, Participants' Motivation and Behaviours. Martial Arts in Chanshu: Participants' Motivation, Practice Times and Health Behaviours*, Saarbrücken.

Materiał i metody

W badaniu zastosowano metodę sondażu diagnostycznego z techniką ankiety. Narzędziem badawczym był zmodyfikowany kwestionariusz ankiety dotyczący badań sportów walki i sztuk walki¹². Przyjęto pięciostopniową skalę Likerta. Zastosowano również dwie metody jakościowe – obserwacji uczestniczącej i analizy treści literatury przedmiotu. Chcąc poznać opinie osób postronnych, badaniami objęto respondentów nietreningujących i nieposiadających doświadczeń w zakresie walki wręcz. Przebadano uczniów losowo wybranych szkół w Opolu: gimnazjum $N_1 = 65$ (30 chłopców i 35 dziewcząt), liceum $N_2 = 67$ (30 chłopców i 37 dziewcząt) oraz osoby dorosłe $N_3 = 60$ (30 kobiet i 30 mężczyzn) uczestniczące w zajęciach ogólnorozwojowych w fitness klubie. Łącznie w badaniu wzięło udział 192 respondentów. Średnia wieku w poszczególnych grupach wynosiła odpowiednio: $N_1 = 14,5$; $N_2 = 17,4$; $N_3 = 34,2$ lata. Dla opisu odpowiedzi na pytania zastosowano wskaźniki procentowe.

Wyniki badań

Analizę wyników rozpoczynamy od prezentacji opinii na temat sportów i sztuk walki, dotyczących zasadniczych i charakterystycznych cechy osób trenujących walki wręcz.

Filozofia życia

Wojciech Czajkowski i Janusz Piwowarski¹³ charakteryzują sztuki walki jako sferę kultury związaną z systemami bojowymi, opisywanymi przy pomocy szczegółowej kodyfikacji, wynikającej z dalekowschodnich inspiracji, dotyczącej technik, metod i obyczajów opartych na przesłankach filozoficzno-religijnych. Służyły one między innymi uzyskaniu wysokiego poziomu bezpieczeństwa jednostek, jak też zespołów ludzkich. Wojciech Cynarski¹⁴, opisując wartości aksjologiczne sportów i sztuk walki, wskazuje na rozwój cech fizyczno-fizjologicznych, psychologicznych, osobowościowych z tendencjami do perfekcjonizmu. Dlatego ludzi, którzy wstąpili na drogę dalekowschodnich sztuk i sportów walki, postrzega się jako osoby posiadające określony model życia realizowany ciałem,

¹² W.J. Cynarski (2006), dz. cyt.

¹³ W. Czajkowski, J. Piwowarski (2010), *Administrowanie jakością życia człowieka poprzez system Modern Bushidō*, „Ido – Ruch dla Kultury/Movement for Culture”, 10(1): 17-23.

¹⁴ W.J. Cynarski (2004), *Teoria i praktyka dalekowschodnich sztuk walki w perspektywie europejskiej*, Rzeszów.

mową i umysłem – filozofię życiową. Analizując wyniki badań stwierdzić można, że część respondentów postrzega osoby trenujące jako te, które posiadają ukształtowaną filozofię życiową, która jest jednym z czynników motywujących do treningu walki wręcz. Odpowiedzi „tak” i „zdecydowanie tak” udzieliło łącznie 33,8%. Znaczna część odpowiedzi skupiła się jednak wokół oceny średniej.

Samodyscyplina

Samodyscyplina to systematyczne działanie w określonym kierunku, niezależne od warunków zewnętrznych i nastroju. To koncentracja na długoterminowych zyskach z małych, codziennych kroków w stronę celu, droga do mistrzostwa w wieloletnim treningu sztuk walki¹⁵. Jest ona wyrazem dojrzałości, dlatego jej nabywanie i nauczanie to na ogół długi proces. Celami samodyscypliny są umiar oraz rozwój własnego potencjału. Umiar to umiejętność nakładania sobie ograniczeń, wyznaczania granic, zaś rozwój własnego potencjału to droga do samodoskonalenia. Bardzo istotnym elementem samodyscypliny jest wytrwałość. To wytrwałość, a nie talent, jest najważniejszą cechą ludzi sukcesu. Osoby zdyscyplinowane wewnętrznie cechuje „silny charakter”, pewność siebie i konsekwencja w działaniu. Kwestię tę poruszono w badaniach, stawiając respondentom pytanie, „czy jest to cecha charakterystyczna dla osób trenujących walkę wręcz?” Na podstawie uzyskanych wyników stwierdzono jednoznaczne odpowiedzi, które skupiły się wokół ocen „zdecydowanie tak” i „tak”. Samodyscyplina zatem wydaje się być zasadniczą cechą osób trenujących sztuki i sporty walki, może również być efektem wieloletnich ćwiczeń, które korzystnie przekładają się na inne sfery życia osobistego i zawodowego.

Rozwój duchowy

Trening sportów i sztuk walki jest procesem wszechstronnego rozwoju osoby ćwiczącej na drodze praktyk cielesnych i duchowych. *Budo* jest drogą etyki i kodeksu honorowego wojownika, jest także formą edukacji, której główny cel upatrywany jest w pozytywnym kształtowaniu charakteru ćwiczącego i rozwoju osobowości¹⁶. Dalekowschodnie sztuki walki, zrodzone w klimacie świątyni buddyjskich przepojone są pierwiastkiem duchowym, co jest jednak w różnym stopniu akcentowane w ich różnych odmianach. Najważniejszym

¹⁵ W.J. Cynarski, L. Sieber (2006), *Trening wschodnich sztuk walki – koncepcja holistyczna*, „Sport Wyczynowy”, 11-12: 4-14.

¹⁶ H. Pietrzak, W.J. Cynarski (2000), *Psychologia duchowej drogi sztuk walki*, „Idō – Ruch dla Kultury/Movement for Culture”, 1: 202-210.

celem jest osiągnięcie duchowego mistrzostwa – pełnej psychofizycznej integracji. Kwestia rozwoju duchowego poruszona została w badaniach, jako jedna z najistotniejszych różnic występujących w poszczególnych dyscyplinach, z reguły jest przyporządkowana osobom uprawiającym sztuki walki. Zawodnicy jako osoby posiadające wiedzę i umiejętności, ale również podbudowę etyczną oraz moralną postrzegani są przez 31,5% badanych. Zbliżona liczebnie grupa respondentów (32,3%) jest odmiennego zdania.

Agresja

Agresja definiowana jest jako wszelkie działanie fizyczne lub słowne, którego celem jest wyrządzenie krzywdy fizycznej lub psychicznej jakiejś osobie¹⁷. Natomiast Andrzej Gaberle¹⁸ ujmuje agresję jako „działanie zmierzające do wyrządzenia szkody osobie lub rzeczy, albo jako wywołujące szkodę”. W dzisiejszym społeczeństwie panuje potoczna, dość powszechna opinia, że trening walki wręcz wzmacnia agresję. Zawodnicy trenujący długo i intensywnie wyróżniają się mocniejszą sylwetką, ponadprzeciętną siłą, co często wzmacnia obawy w ludziach. Mimo tego, że badania wskazują na zróżnicowany poziom agresji w poszczególnych stylach walki oraz wykazują wyższy jej poziom u rówieśników nietrenujących, w społeczeństwie zakodowany został ten niekorzystny obraz¹⁹. Potwierdzają to uzyskane wyniki badań. Ponad 35% respondentów stwierdziło, że brutalność i agresja są cechami osób związanych ze sportami i sztukami walki. Odmiennych odpowiedzi udzieliło łącznie 32%.

Aspekt wychowawczy

Współczesne uprawianie sportów i sztuk walki przyjmuje zhumanizowaną postać, jest to częściowo wynikiem przeobrażeń społecznych i kulturowych, z drugiej strony może być również wynikiem potrzeb edukacyjnych i wychowawczych. Droga współczesnego wojownika może być ścieżką szlachetnych dążeń do prawdy i wartości wyższych; ma charakter uniwersalny, jako przesłanie do szeroko rozumianej perfekcji. Uniwersalne poczucie obowiązku, dbałość o cześć, godność, prawość są zgodne z humanistyczną koncepcją teorii sztuk walki²⁰. Trening walki wręcz może być również traktowany,

¹⁷ J.M. Wolińska (2000), *Agresywność młodzieży*, Lublin: 14-15.

¹⁸ A. Gaberle (1993), *Patologia społeczna*, Warszawa: 225.

¹⁹ C. Kuśnierz, W.J. Cynarski, A. Litwiniuk (2014), *Comparison of aggression levels in combat sports and martial arts male athletes to non-practising peers*, „Archives of Budo”, 10: OA 287-293.

²⁰ W.J. Cynarski (2004), dz. cyt.

jako system wychowawczy dzieci i młodzieży. Konieczny jest jednak właściwy przekaz, kompetentnie realizowane nauczanie i wychowanie²¹.

Uzyskane odpowiedzi wskazują na różnice w opiniach respondentów, najlichniesza grupa stanowiąca 36,9% twierdzi, że oddziaływanie wychowawcze w wyniku treningów może być realizowane tylko częściowo. Pozytywny wpływ wychowawczy na adeptów sportów i sztuk walki dostrzega 35,3% respondentów, zaś odmiennego zdania jest 27,6% badanych.

Dyskusja

Przestrzeganie etosowych wartości i zasad jest szczególnie trudne w sportach walki, zwłaszcza w odmianach kontaktowych, gdy zamiast pełnej emocjonalnej samokontroli nauczana jest walka dopuszczająca uderzanie z pełną siłą, a zawodnik motywowany jest do działania agresywnego. Toteż w niektórych badaniach ukazano, jako słabą jednak prawidłowość, częstszy wpływ odmian nierywalizacyjnych i bezkontaktowych na poprawę emocjonalnej samokontroli ćwiczących, w porównaniu do odmian kontaktowych²². Jednak wyniki innych badań nie potwierdzają tej zależności²³.

Według samooceny osób uprawiających sporty kontaktowe (boks, karate kyokushin, kick-boxing), fakt ich uprawiania, ma jednoznacznie pozytywny wpływ na ich osobowość²⁴. Pamiętać jednak musimy, że są to jedynie subiektywne opinie wyrażane przez respondentów.

Obraz znacznie bardziej zobiektywizowany dają badania z użyciem testów psychologicznych – zwłaszcza te, które ukazują profile osobowości

²¹ F.F. Hoff (1993), *Budo – Quo vadis?* „Magazin fernöstlicher Lebenskunst”, Sonderheft: 70-74, 92.

²² W.J. Cynarski, K. Obodyński (2004), *The influence of practicing various combat sports on increase of aggression or self-control*. W: J. Kosiewicz, K. Obodyński [red.], *Sports involvement in changing Europe*, Rzeszów: 171-181; W.J. Cynarski (2006), dz. cyt.; J. Vertonghen, M. Theeboom, W. Pieter (2014), *Mediating factors in martial arts and combat sports: An analysis of the type of martial art, characteristics, and social background of young participants*, „Perceptual & Motor Skills: Exercise & Sport”, 118(1): 41-61. C. Kuśnierz, W.J. Cynarski, A. Litwiniuk (2014), dz. cyt.

²³ A. Krzyżanowski, E. Przybylska (2012), *Chapter 10. The personality profile and level of aggression in people practising karate*. W: W.J. Cynarski, *Martial Arts Phenomenon – Research and Multidisciplinary Interpretation*, Rzeszów: 228-241; C. Kuśnierz, W.J. Cynarski, A. Litwiniuk (2014), dz. cyt.

²⁴ A. Śpiewak (2016), *Wpływ niektórych sportów walki na osobowość człowieka*, Uniwersytet Rzeszowski (praca magisterska).

reprezentantów poszczególnych odmian sztuk walki lub sportów walki²⁵. Przykładowo wiemy już, że uprawianie karate (lub odmian pokrewnych) nie zapewnia w 100% eliminacji zachowań agresywnych, ale poprawia liczne „parametry osobowości” w stosunku do grup porównawczych – osób nietreningujących²⁶.

Wartości niesione przez sporty walki i sztuki walki nadal mogą – i w wielu przypadkach powinny – mieć wpływ na wychowanie dzieci i młodzieży. Większość osób, głównie dorosłych, podejmuje treningi walki wręcz ze względu na aspekty utylitarne. Ćwiczący pragną nauczyć się jak największej ilości technik, które mogą służyć nie tylko rywalizacji sportowej, ale i samoobronie. Trenują również dla poprawienia ogólnego poziomu sprawności fizycznej lub zdrowia. Bardzo istotną cechą sztuk i sportów walki jest walor edukacyjny. Już Jigoro Kano zwrócił uwagę na to, aby cielesność była jednym ze środków edukacji²⁷. Należy ją oczywiście połączyć z aspektami moralnymi, nauką i tradycją kulturową. Niezwykle szeroko zostało to opisane dla judo, które było jednocześnie sportem i sztuką walki²⁸. Badania przeprowadzone przez Katarzynę Sterkowicz-Przybycień i Grzegorza Lecha²⁹ wykazały pozytywny wpływ treningu judo na dzieci; stwierdzono korzystne zmiany w sferze emocjonalnej, społeczno-moralnej, wolicjonalnej oraz intelektualnej.

W tym miejscu należy zwrócić uwagę na możliwość realizacji tych zajęć w szkołach. Należałoby się zastanowić, który styl w jak najbardziej pozytywnym kierunku kształtowałby osobowość dziecka trenującego; który wykształciłby dyscyplinę, koleżeństwo, a także spowodowałby odreagowanie w pozytywny sposób złych emocji, które przecież w wielu wypadkach (np. patologicznych rodzin) mogą mieć miejsce.

W kulturze Dalekiego Wschodu codziennością są medytacje, które pozwalają na kompletne „wysłuchanie” się we własne ciało i umysł. Takie umiejętności mogą spowodować korzyści w rywalizacji sportowej, ale także w życiu codziennym, jako sposób radzenia sobie ze stresem czy niepotrzebnymi emocjami.

²⁵ A. Litwiniuk, A. Daniluk, W.J. Cynarski, E. Jespersen (2009), *Structure of personality of person training ju-jitsu and wrestling*, „Archives of Budo”, 5: OA139-141; W.J. Cynarski, A. Litwiniuk, A. Daniluk (2010), *Structure of personality types taekwondo ITF competitors*. W: W.J. Cynarski, K. Kubala, K. Obodyński [red.], *2nd World Scientific Congress of Combat Sports and Martial Arts Proceedings*, Rzeszów: 12.

²⁶ A. Krzyżanowski, E. Przybylska (2012), dz. cyt.

²⁷ S. Shimizu (2008), *The body envisioned by Jigoro Kano: Based on his Carter as a judo master, IOC member and principal of Tokyo Higher Normal School*, „Ido Movement for Culture. Journal of Martial Arts Anthropology”, 8: 29-37.

²⁸ E. Jaskólski (2000), dz. cyt.

²⁹ K. Sterkowicz-Przybycień, G. Lech (2006), *The effects of judo training on children in the light of their parents opinions*, „Ido Movement for Culture. Journal of Martial Arts Anthropology”, 6: 181-187.

W okresie trzydziestu lat rozwoju sportów i sztuk walki w Polsce obserwuje się znaczące zmiany w strukturze wiekowej członków klubów. Dawniej nie organizowano naboru dla dzieci w wieku 6-7 lat, ze względu na obciążenia i metody treningowe. Obecnie dzieci stanowią znaczącą część spośród zapisujących się na treningi, choć do okresu dojrzałości pozostaje nieliczna ich grupa. Jest to niezwykle istotna kwestia, gdyż wiąże się z okresem edukacji i kształtowania osobowości wychowanków, dla których sporty walki czy sztuki walki powinny być istotnym nośnikiem wartości edukacyjnych, społecznych i wychowawczych. Jawi się zatem szczególna okazja do promowania tych specyficznych form aktywności ruchowej jako czynnika kształtującego pożądane cechy osobowości młodych ludzi.

Wnioski

W kontekście powyższych stwierdzeń zwrócić należy uwagę na sposób społecznego postrzegania dyscyplin związanych z walką, ponieważ będzie to w zasadniczy sposób wpływało na wybór przez dzieci i młodzież uprawianych form aktywności ruchowej. W systemie szkolnej edukacji najbardziej rozpowszechnione są gry zespołowe ze względu na ich popularność, doznania hedonistyczne, a także wymogi programowe. Prezentowane wyniki badań świadczą o występowaniu rozbieżności w opiniach respondentów, co do walorów wychowawczych walki wręcz, większość odpowiedzi skupiła się wokół oceny średniej, a wyniki mogą świadczyć o tym, że nie wszystkie odmiany walki wręcz postrzegane są pozytywnie. Nie należy jednak wysuwać zbyt daleko idących wniosków, ponieważ badaniami objęto jedynie stosunkowo nieliczną i niereprezentatywną grupę osób.

Badania dotyczące tej tematyki stanowią niezwykle ważną informację zwrotną na temat odbioru społecznego sportów i sztuk walki w kontekście ich wpływu na rozwój i kształtowanie osobowości. Informacje zawarte w odpowiedziach osób postronnych dają obraz postrzegania osób trenujących w różnorodnym świetle, pozwalają hierarchizować poszczególne style walki, jak i preferować je w grupach dzieci w młodszym wieku szkolnym.

Powołując się na własne doświadczenia stwierdzić można, że rodzice nie posiadają rozległej wiedzy na temat poszczególnych odmian walki wręcz i wybór stylów jest zazwyczaj przypadkowy. Jeszcze istotniejszym jest wybór właściwego nauczyciela. Obserwując działania marketingowe stwierdzić można, że na pierwszy plan wysuwają się tytuły i osiągnięcia sportowe osób prowadzących treningi. Nasuwa się pytanie, czy dobry zawodnik będzie równie dobrym trenerem i wychowawcą? Czy będzie prawidłowo prowadził działania wychowawcze poza motorycznymi?